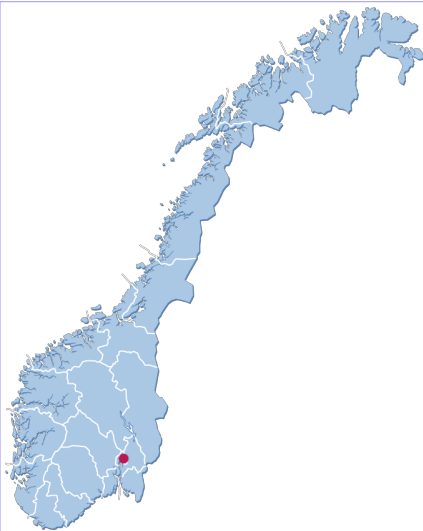
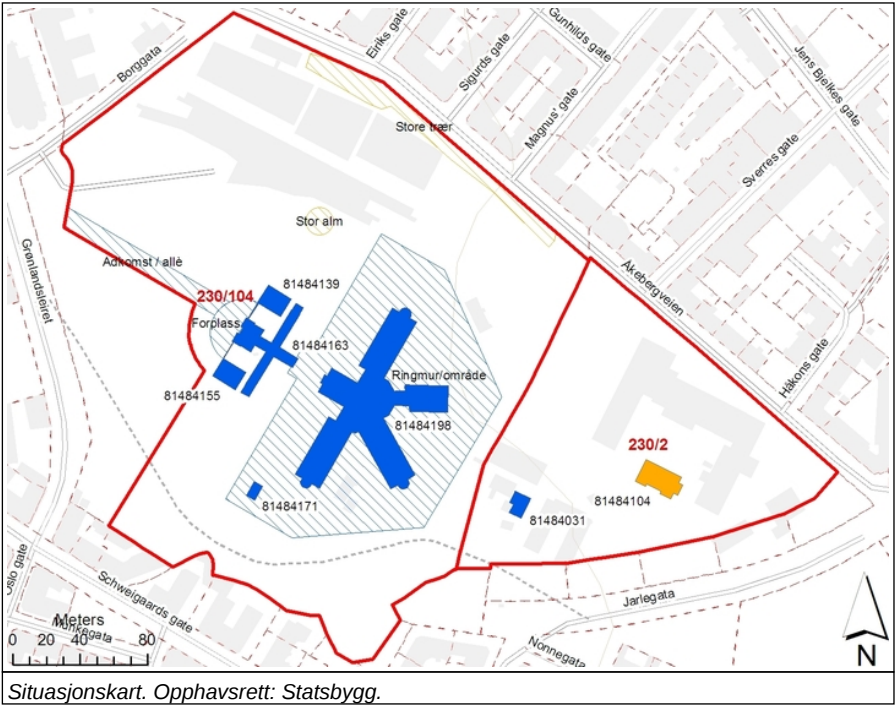

Bygnings- og eiendomsdata

Fylke: Oslo
Kommune: 301/Oslo kommune
Opprinnelig funksjon: Fengsel
Nåværende funksjon: Fengsel
Foreslått vernekategori: Verneklasse 1, fredning
Totalt antall bygg: 16

Bygningsoversikt, omfang vern

Byggnr	Byggnavn	Oppført	Verneklasse	Omfang	GAB nr	Gnr/Bnr
8383	Avd. A/Botsfengselet (blokk A,B,C,D,E,M)	1844 - 1851	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør/Utomhus	081484198	230/104
8388	Barnehage, stall bak direktørboligen (BYGG H)	1844 - 1851	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	81484163	230/104
8384	Barnehage/Direktørbolig (BYGG G)	1844 - 1851	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør	081484155	230/104
8400	Fengselsykehuset/Avd. C	1880	Verneklasse 2, bevaring	Eksteriør	81484104	230/2
8389	Kompetansesenter/Prestebolig (BYGG J)	1844 - 1851	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør	081484139	230/104
8385	Potetkjeller	1877	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	81484171	230/104
8397	Smie (bygg H)	1870 - 1880	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør	081484031	230/2
8382	Stallen bak presteboligen (bygg I)	1844 - 1851	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør	81484163	230/2
8390	Tårnbygget (bygg F)	1844 - 1851	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør/Utomhus	81484163	230/104

Vern kompleks

Formål:	Formålet med fredning er å sikre Oslo fengsel som landets eneste botsfengsel og et svært viktig ledd i reformer og institusjonsdannelse innen justissektoren. Videre er formålet å sikre det komplette fengselsanlegget med de opprinnelige bygningene, utomhuselementene og utearealene. Det er også et formål å bevare fengselets monumentale uttrykk, eksponering mot omgivelsene og avsondrede beliggenhet. Formålet med vern er å bevare de av bygningene oppført for Christiania Actiebryggeri som også forteller interessant fengselshistorie om arbeidsdrift (smie) og helsetiltak (sykehus), og som samtidig er bygninger med opprinnelige kvaliteter bevart.
Begrunnelse:	I 1841 la straffanstaltkommisjonen frem sin innstilling om at straffegjennomføringen på festningene og slaveriene skulle nedlegges. I stedet skulle det bygges cellefengsler basert på prinsipper om individets rehabilitering gjennom bot og isolasjon, bygningsmessig konkretisert i Philadelphia-modellen. Botsfengselet i Christiania, som var Norges første sivile fengselsbygg oppført etter denne modellen, tok i mot de første innsatte i mai 1851. Det var planlagt i alt sju botsfengsler i Norge, men det ble med dette ene. Oslo fengsel, avd A (Botsfengselet), er et unikt anlegg i norsk sammenheng og viktig i fortellingen om institusjonsutviklingen. Anlegget har høy arkitektonisk kvalitet og er bevart som et komplett anlegg. Opplevelsesverdien og lesbarheten er spesielt god. Oslo fengsel, avd. A er fra før administrativt fredet. Ut fra en idé om å hindre smitte mellom de innsatte og samfunnet av både sykdom og moral var Botsfengselet plassert avsidesliggende. Botsfengselets massive inntrykk, nærmest som en middelalderborg, skulle virke avskrekkende. Gjennom fredning/vern av utearealer ivares dette preget. Deler av Botsparken nord og vest av murene er regulert til friområde, og alleen fra Grønlandsleiret til tårnbygningen er regulert til bevaring.
Omfang:	Da Christiania Actiebryggeri ble tatt i bruk til fengselsformål ble bryggeriets direktørbolig omgjort til fengselssykehus og stallen til snekkerverksted. Smia ble sammen med snekkerverkstedet en del av fengselets arbeidsdrift. Avdeling A: Fredning omfatter alle bygningene oppført til Christiania Botsfengsel, nå Oslo fengsel avdeling A: Fengselsbygningen, boligene for direktør og prest med tilhørende staller (uthus), tårnbygningen, tunnelen innenfor hovedinngangen og potetkjelleren. Utomhus: Fredning omfatter utomhuselementene ringmuren og portstolpene i alleen fra Grønlandsleiret, samt utomhusarealene innenfor ringmuren rundt avdeling A, en hensynssone utenfor ringmuren og adkomstvei fra Grønlandsleiret med allé og forplass. Sørsiden av alléen står på kommunal grunn. Øvrig: Fredning omfatter smie, og vern omfatter fengselssykehus.

Beskrivelse kulturmiljø

Oslo fengsel ligger på Grønland i Oslo. Fengselet består av tre avdelinger med til sammen 16 bygninger. De tre avdelingene er avd. A, opprinnelig Botsfengselet, avd. B, Bayern, opprinnelig Christiania Actiebryggeri og avd. C, Stifinnern, opprinnelig bryggeriets direktørbolig, senere fengselssykehus.

I 1841 vedtok Stortinget, etter forslag fra Straffelovskommisjonen av 1837, å bevilge midler til oppføring av et botsfengsel i Christiania. Arbeidet startet i 1844, og fengselet ble tatt i bruk i 1851. Ved åpningen hadde anstalten en kapasitet på 240 fanger. Man fulgte da det såkalte Philadelphia-systemet hvor de innsatte ble forvart isolert i enkeltceller. Fengselet ble oppført med en stor hovedbygning med fire fløyer i vifteform, samt tårnbygningen i forkant. Ved inngangen ligger også direktør- og prestebolig på hver side med staller i bakkant. Alle bygningene er i teglstein.

Anlegget ble tegnet av arkitekt Heinrich Ernst Schirmer, og bestod av et hovedbygg med tre cellefløyer. I 1886 fikk fengselsskirken en egen fløy tegnet av Jacob Wilhelm Nordan. Senere ble en fjerde cellefløy tilbygd i forlengelse av kirken.

I 1933 kjøpte staten den tilgrensende eiendommen Christiania Actiebryggeri og tok det i bruk som Oslo kretsfengsel. Kretsfengselet fikk dermed to store cellebygninger i fem etasjer, én i den opprinnelige bryggerihallen og en i nybygg, i tillegg til verksteder og administrasjonslokaler.

I 1975 ble Botsfengselet en avdeling under Oslo kretsfengsel.

I St.prop. nr. 20 1884 Fortegnelse over Statens Eiendomme står følgende: Av fengselets jordvei utenfor ringmuren er en liten del overlatt betjentene, to (deler) til hage for direktøren og presten. På området dyrkes korn, poteter og gress for fengselets regning.

På eiendommen er det flere eldre trær som av Oslo kommunes friluftsetat er beskrevet som verdifulle. Eier oppfordres til å søke rådgivning hos Friluftsetaten om det skal iverksettes tiltak som kan påvirke trærne. De aktuelle trærne står nord for politihuset mot Åkebergveien, sør for politihuset mot Oslo fengsel, avd. A, og sør for ringmuren rundt Oslo fengsel, avd A mot Klostergt. Dokumenter om saken finnes i Statsbyggs saksnr 1998 02 508-23. Trærne er markert med skravur for verneklasse 2 i situasjonskartet.

Botsparken sør og vest for fengselsmurene er av Byantikvaren pekt på som bevaringsverdig område. Dette arealet eies av Oslo kommune. Eiendomsgrensen går inne i alléen slik at deler av den, kanskje også en av portstolpene, ikke kan sikres gjennom forskriftsfredningen.

Politihuset i Oslo, kompleksnr 83, ligger innenfor den opprinnelige Botsfengsel-eiendommen. Politihuset vernes også gjennom landsverneplanen for justissektoren.

Eiendomshistorikk

Stortinget bevilget midler til oppføring av Botsfengselet og byggearbeidene startet i 1844. Staten oppførte Botsfengselet på Aker kommunes grunn, utenfor den daværende byen Christiania.

I 1933 besluttet Stortinget å kjøpe Aktiebryggeriets eiendom som grenset til Botsfengselet for å ta den i bruk til fengselsformål. Blokk A ble åpnet i 1934 og resten av avdeling B (opprinnelig Oslo kretsfengsel) ble tatt i bruk etterhvert som det sto ferdig frem til 1941. Da var også sykehuset ferdig. Mye av bryggeribebyggelsen er oppført omkring 1880. Bryggeriet som ble etablert i 1870-årene skiftet navn flere ganger, og er i byggrapportene kalt Christiania Actiebryggeri.

I 1970 ble Botsfengselet nedlagt som landsfengsel og de innsatte overført til Ullersmo. Etter en fullstendig ombygging gjenåpnet det som Oslo kretsfengsel avd. A.

I 1908 fikk hele fengselet og funksjonærboligene elektrisk lys.

I 1912 ble det lagt ny hovedvannledning fra Grønlandsleiret til fengselet.

I 1922 oppførte fengselet boliger på egen grunn mot Åkerbergvn og tre funksjonærboliger i Jordalgaten nr. 4.

Kilder:

Statsbyggs ferdigmelding nr 603/2001.

St. meld. nr. 10 div. årganger.

Fortegnelse over Statens Eiendomme, 1862, 1880.

Menneskelaboratoriet. Botsfengslets historie. Espen Schaanning 2007.

Verneverdige bygg

Byggnr: 8383
GAB nr: 081484198
Navn: Avd. A/Botsfengselet
(blokk A,B,C,D,E,M)
Oppført: 1844 - 1851

Byggnr: 8384
GAB nr: 081484155
Navn: Barnehage/Direktørbolig
(BYGG G)
Oppført: 1844 - 1851

Byggnr: 8389
GAB nr: 081484139
Navn: Kompetansesenter/Prestebolig
(BYGG J)
Oppført: 1844 - 1851

Byggnr: 8390
GAB nr: 81484163
Navn: Tårnbygget (bygg F)
Oppført: 1844 - 1851

Byggnr: 8397
GAB nr: 081484031
Navn: Smie (bygg H)
Oppført: 1870 - 1880

Byggnr: 8400
GAB nr: 81484104
Navn: Fengselsykehuset/Avd. C
Oppført: 1880

Byggnr: 8382
GAB nr: 81484163
Navn: Stallen bak presteboligen (bygg I)
Oppført: 1844 - 1851

Byggnr: 8388
GAB nr: 81484163
Navn: Barnehage, stall bak direktørboligen (BYGG H)
Oppført: 1844 - 1851

Byggnr: 8385
GAB nr: 81484171
Navn: Potetkjeller
Oppført: 1877

Utomhusanlegg

Elementnr: 1

Elementnavn: Ringmur

Beskrivelse: Muren av stein omkranser hele Botsfengselet.

Tårnbygningen, direktørboligen og presteboligen ligger utenfor muren. Mye av murens innside har fått glatt påstøp av betong.

Elementnr: 3

Elementnavn: Allé

Beskrivelse: Alléen fra Grønlandsleiret markerer hovedadkomsten til Botsfengselet. Alléens og adkomstens sørside ligger på Oslo kommunes grunn.

Elementnr: 2

Elementnavn: Portstolper

Beskrivelse: To portstolper av stein i alléen opp mot opprinnelig hovedinngang til Botsfengselet.

Botsfengselets opprinnelige hovedinngang gjennom porten i Tårnbygningen. Foto: Jaro Hollan. Opphavsrett: Jaro Hollan.

Eldre bilde av fløy A i avdeling A, Botsfengselet. Foto: Wilse.

Avdeling A i forgrunnen. Avdeling B og C bakenfor. Opphavsrett: Oslo fengsel.

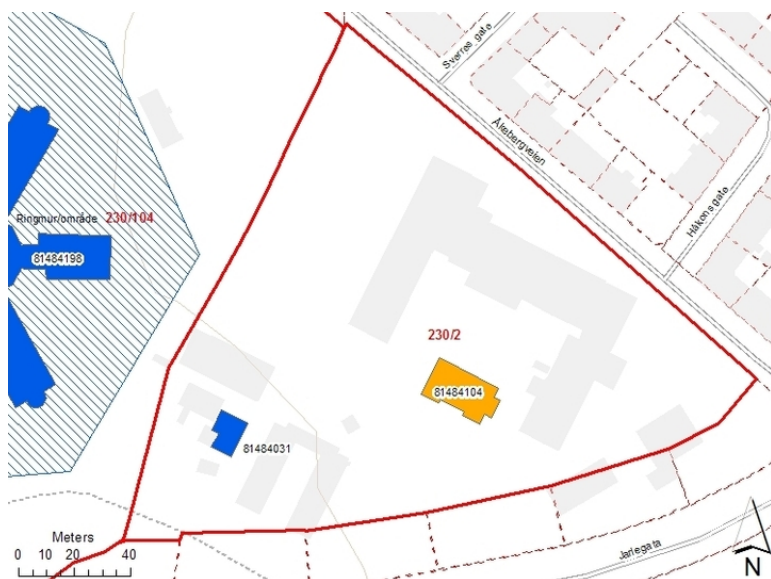
Ringmur rundt fengselet. Foto: Jaro Hollan. Opphavsrett: Jaro Hollan.

Botsfengselet med hageanlegg. Opphavsrett: Statsbygg.

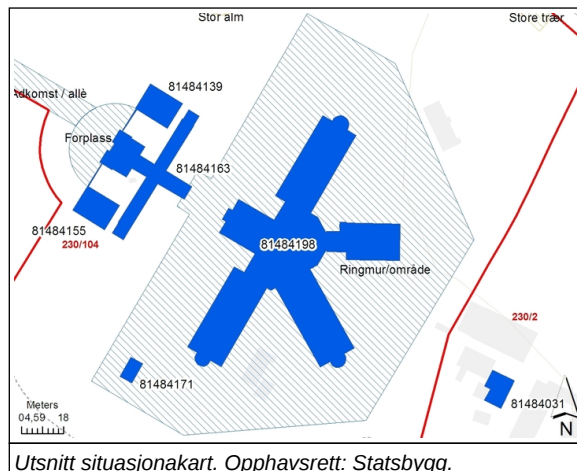
Her ses gavlen på verkstedsfløyen fra 1934 som ble tilbygd fengselskirken med sin buede fasade fre 1887. Foto: Jaro Hollan. Opphavsrett: Jaro Hollan.

Situasjonskart, utsnitt avdeling B og C. Opphavsrett: Statsbygg.

Bygnings- og eiendomsdata

Ansvarssted/etat:	STATSBYGG ØST
GAB nr:	081484198
Gnr/bnr:	230/104
Oppført:	1844 - 1851
Byggherre:	Justisdepartementet
Arkitekt:	Heinrich Ernst Schirmer
Opprinnelig funksjon:	
Nåværende funksjon:	
Bygningsart:	
Regulering:	Regulert: Reguleringsformål: Tomt for offentlig bygning. S-2255, vedtatt 28.7.1977.
Vernestatus:	Administrativt fredet - registrert i Fortidsminneforeningens årbøker 1933 og 1934. Annet vern: Byantikvarens gule liste

Sammendrag bygningsbeskrivelse

Fengselsbygningen består av en sentralhall og fem fløyer: Tre cellefløyer, en administrasjonsfløy, en verkstedsfløy (tilbygd 1934) og administrasjonsfløy. Klokketårnet på administrasjonsfløyen ruver i bygningens forgrunn, mens de fire øvrige fløyene stråler ut fra sentralhallen som en vifte.

Hver av cellefløyene har 14 celler på hver side av midtkorridor (opprinnelig åpent galleri) i tre etasjer, i alt 84 celler i hver fløy. Cellene har rommål på 25 m³. Kjeller under cellefløyene har hatt ulike funksjoner: Fyrrom, vaskeri, verksteder, smie, lagerrom og badeavdeling.

I enden av hver cellefløy var det opprinnelig luftegårder delt inn i "stråler" for individuell lufting. Fra et halvsirkelformet tilbygg på enden av hver cellefløy var det én dør ut til hver luftestråle. Taket på det halvsirkelformete rommet fungerte som inspeksjonsplattform og med tilgang fra cellefløyens andre etasje.

Fengselsbygningen er oppført i upusset rød tegl, og er i tre etasjer med høy kjeller og loft. Fløyene har saltak tekket med falsete metallplater.

Arkitektonisk er bygningen en blanding av nygotisk og nyromansk stil.

Cellene hadde opprinnelig ventilasjon med naturlig oppdrift via individuelle kanaler som føres sammen til store kanaler på loftet og til midtplassert luftepipe. Siden fløyene hadde åpne galleri og overlys (nå midtkorridor), er det kraftige konstruksjoner og hvelvmurt himling mot loft for å bære pipe og det relativt store spennet. Loftene godt bevart.

Sammendrag bygningshistorie

Bygningen har gjennomgått flere endringer:

I 1886 - 1887 ble det oppført en kirke i tilknytning til sentralhallen mellom østre og nordre fløy. Kirketilbygget er i samme høyde som sentralhallen. Kirkerommet lå i tilbyggets tredje etasje, tilsvarende fengselets tredje og fjerde etasje. I 1950-51 ble det gamle kirkeorgelet fra Akershus landsfengsel montert i Botsfengselets kirke. I tilbyggets 1. og 2. etasje lå bl.a verkstedrom, skolerom og mottaksceller. Kirken er bygget om til bibliotek og gymsal.

I 1934 ble verkstedfløyen oppført, som et tilbygg til kirken.

Under en større ombygging på 1970-tallet ble samtlige celledører og -vinduer skiftet ut, og vindusåpningene forstørret. Cellefløyene, som opprinnelig var åpne mellom de tre etasjene, for fri sikt fra sentralhallen og ut til gavlene, fikk helt gulv i hver etasje og ble avstengt mot sentralhallen. Enkelte originale vinduer og dører i bygningen er bevart (lagret).

Ved denne eller tidligere ombygging ble luftestrålene fra enden av cellefløyene fjernet. I fløy A (der deler av interiøret fredes) er rommet med utgangsdører til hver av de sektorformede luftegårdene bevart.

I 1912 fikk bygningen nytt varmeanlegg med to støpejernskjeler i hver fløy med ledninger og radiatorer.

I 2009/2010 er alle rør og radiatorer til varmeanlegget fornyet.

Kilder:
St.meld. nr. 10 div årganger.

Vern

Formål:	Formålet er å sikre fengselsbygningen som er den sentrale delen av det opprinnelige botsfengselet.
Begrunnelse:	Bygningens form og funksjon er resultat av sin samtids fengselsvitenskap, og er av de eldste formålsbygde statlige institusjoner. Fengselsbygningen er godt bevart tatt i betraktning at den kontinuerlig er benyttet fullt ut til sitt opprinnelige formål. Bygningen har svært høy kunnskapsverdi og opplevelsesverdi.
Omfang:	Fredningen omfatter følgende: Eksteriør. Interiør: Opprinnelige elementer og opprinnelige overflater der de inngår i en kontekst som gir opplevelsesverdi eller kunnskapsverdi (ikke angitt på plantegning). Sentralhallen. Fløy A: Opprinnelig planløsning i cellegangene, loft, rom for adkomst til stråleluft (i kjeller), himlig i 3 etg med konstruksjoner og overlys. Fløy E (administrasjonsfløy): Korreksjonscelle/straffecelle i kjeller.
Vernekategori:	Verneklasse 1, fredning

BYGNING 8383 Avd. A/Botsfengselet (blokk A,B,C,D,E,M)

Kompleks 2571 OSLO FENGSEL

Oslo fengsel, avdeling A. Fra venstre med klokka: Fløyene A, D, B, C og til slutt fløy E med klokketårn. Opphavsrett: Oslo fengsel.

Botsfengselets hovedinngang i E-fløyen. Opphavsrett: Statsbygg.

Fløy A, 3 etg. Konstruksjonen tillater stort spenn og overlys. Opphavsrett: Statsbygg.

I enden av hver cellefløy var det luftestråler i vifteform for individuell lufting av innsatte. Opphavsrett: Statsbygg.

Kirken som ble bygget til sentralhallen i 1886-1887. Opphavsrett: Statsbygg.

Kjeller, fløy A. Separate dører til tidligere stråleluft. Opphavsrett: Statsbygg.

Sentralhallen mot cellefløy. Opprinnelig var det åpent mellom sentralhallen og hver av de tre cellefløyene, og også mellom hver etasje i cellefløyene. Opphavsrett: Statsbygg.

Avd A A-fløy. Opphavsrett: Statsbygg.

Veggen som lukker sentralhallen fra cellefløyen. Opphavsrett: Statsbygg.

Hver celle er på 25 m³. Fengslet fikk sentralfyr og cellene radiatorer i 1912. Opphavsrett: Statsbygg.

Kjeller, fløy E. Opprinnelig reaksjonscelle med lydsluse, dvs dobbel dør, bøttedo med utvendig tømmeuke og kun indirekte dagslys. Opphavsrett: Statsbygg.

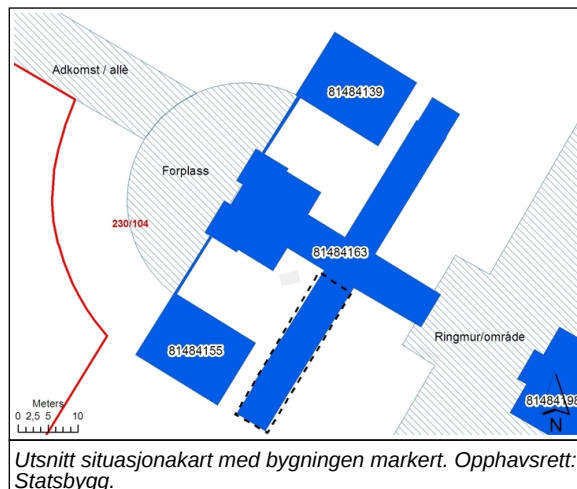
Vinduet i enden av cellefløyen. Utenfor var plattform for inspeksjon av lufting i luftestrålene nedenfor. Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 8388 Barnehage, stall bak direktørboligen (BYGG H)

Kompleks 2571 OSLO FENGSEL

Bygnings- og eiendomsdata

Ansvarssted/etat:	STATSBYGG ØST
GAB nr:	81484163
Gnr/bnr:	230/104
Oppført:	1844 - 1851
Byggherre:	Justisdepartementet
Arkitekt:	Heinrich Ernst Schirmer
Opprinnelig funksjon:	
Nåværende funksjon:	
Bygningsart:	
Regulering:	Regulert: Regulert til off bygning/allmennyttig formål (barnehage). S-3678, vedtatt 17.6.1998.
Vernestatus:	Administrativt fredet - registrert i Fortidsminneforeningens årbøker 1933 og 1934. Annet vern: Byantikvarens gule liste

Sammendrag bygningsbeskrivelse

Uthusbygning på rundt 250 m² i en og en halv etasje. Oppført i rød tegl. Det ligger en helt tilsvarende bygning (byggnr 8382) på andre siden av tunnelen (den lukkede gangforbindelsen mellom tårnbygningen og selve fengselet).

Sammendrag bygningshistorie

Oppført som uthus til direktørboligen. Har muligens inneholdt stall, i tillegg til andre uthusfunksjoner. Bygningen er innvendig bygd om til barnehage, og i bruk som dette (pr 2009).

I Fortegnelse over Statens Eiendomme fra 1862 omtales uthusbygninger i tilknytning til boligene for direktøren og presten. Det er derfor rimelig sikkert at uthusbygningene (byggnr 8382 og 8388) ble oppført samtidig med boligene og som del av det opprinnelige fengselsanlegget forøvrig i 1844-1851.

Kilder:
Fortegnelse over Statens Eiendomme, 1862.
St.meld. nr. 10 div årganger.

Vern

Formål:	Formålet er å bevare stallen tilhørende direktørboligen som en del av helheten i det opprinnelige fengselsanlegget.
Begrunnelse:	Stallen ligger i tilknytning til direktørboligen. Boliger for direktør og prest er lagt umiddelbart inntil fengselet, og bidrar til å skape symmetrisk monumentalitet i anlegget også utenfor murene. Boligene for ledelsen markerte deres status. Uthus var nødvendig for husholdning og transport. Bolig og uthus dokumenterer store endringer i institusjonsdrift og samfunnsforhold, og er viktige deler av fengselsanlegget.
Omfang:	Fredningen omfatter eksteriøret.
Vernekategori:	Verneklasse 1, fredning

Fasade mot vest. Den opprinnelige stallen bak direktørboligen er barnehage.
Opphavsrett: Statsbygg.

Opphavsrett: Statsbygg.

Bygnings- og eiendomsdata

Ansvarssted/etat:	STATSBYGG ØST
GAB nr:	081484155
Gnr/bnr:	230/104
Oppført:	1844 - 1851
Byggherre:	Justisdepartementet
Arkitekt:	Heinrich Ernst Schirmer
Opprinnelig funksjon:	
Nåværende funksjon:	
Bygningsart:	Bolig
Regulering:	Regulert: Regulert til off bygning/allmennyttig formål (barnehage). S-3678, vedtatt 17.6.1998.
Vernestatus:	Administrativt fredet - registrert i Fortidsminneforeningens årbøker 1933 og 1934. Annet vern: Byantikvarens gule liste

Utsnitt situasjonskart med bygningen markert. Opphavsrett: Statsbygg.

Sammendrag bygningsbeskrivelse

Bolig i rød tegl, én etasje med innredet loft og kjeller.

Barnehagen var opprinnelig direktørbolig, og ligger til høyre for hovedinngangen til avdeling A. Direktør- og presteboligen var like, med 7 rom, hvorav 2 på kvisten, og kjøkken, samt kjeller og uthus.

Eksteriørmessig fremstår boligen som opprinnelig. Rominndelingen er lite endret, og en del originalt interiør er bevart (listverk, dører, paneler, trapper). Himlingen er senket.

Mellom hver av boligene og tårnbygningen er en mur med portal som binder enkeltbygningene sammen gjennom enhetlig materialbruk, danner en sammenhengende avgrensning mot Botsparken/forplassen, og skaper et skjermet gårdsrom på innsiden.

Sammendrag bygningshistorie

Bygningens opprinnelige funksjon var som direktørbolig, oppført samtidig med hovedanlegget 1844-1851. Bygningen er i dag (2009) i bruk som barnehage.

Kilder:
St.meld. nr. 10 div årganger.

Vern

Formål:	Formålet med fredning er å sikre bygningen som viktig del av det opprinnelige anlegget for botsfengselet.
Begrunnelse:	Direktørboligen er ligger i anleggets forgrunn. Speilvendt av presteboligen utgjør de en del av symmetrien i anlegget. Plasseringen understreker direktørens posisjon.
Omfang:	Fredningen omfatter følgende: Eksteriør og mur med portal. Interiør: Planløsning og opprinnelige elementer og overflater.
Vernekategori:	Verneklasse 1, fredning

Tidligere direktørbolig. Opphavsrett: Statsbygg.

Direktørbolig/Barnehagen sett fra klokketårnet. Foto: Statsbygg
Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 8384 Barnehage/Direktørbolig (BYGG G)

Kompleks 2571 OSLO FENGSEL

Opprinnelig brystpanel. Opphavsrett: Statsbygg.

Opprinnelige dører. Opphavsrett: Statsbygg.

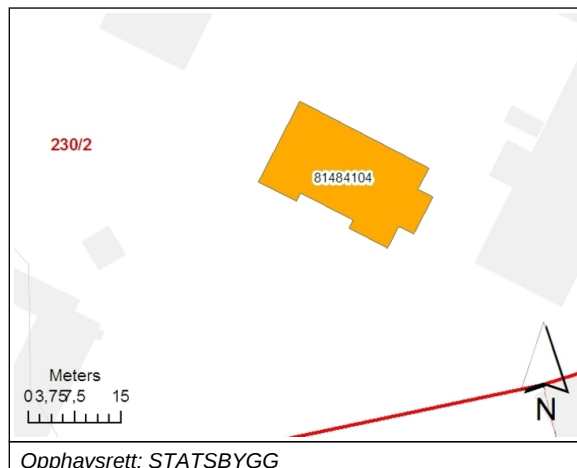
Plass foran direktørbolig, mot mellomgang. Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 8400 Fengselsykehuset/Avd. C

Kompleks 2571 OSLO FENGSEL

Bygnings- og eiendomsdata

Ansvarssted/etat:	STATSBYGG ØST
GAB nr:	81484104
Gnr/bnr:	230/2
Oppført:	- 1880
Byggherre:	Christiania Actiebryggeri
Arkitekt:	
Opprinnelig funksjon:	
Nåværende funksjon:	
Bygningsart:	
Regulering:	Regulert: Reguleringsformål: Tomt for offentlig bygning. S-2255, vedtatt 28.7.1977.
Vernestatus:	Annet vern: Byantikvarens gule liste

Opphavsrett: STATSBYGG

Sammendrag bygningsbeskrivelse

Bygning i tre etasjer, med loft og kjeller, oppført av murstein og tekket med skifer. Grunnflaten er 310 m2.

Sammendrag bygningshistorie

Bygningen var opprinnelig direktørbolig og administrasjon for Christiania Actiebryggeri. Da eiendommen gikk over til fengselsformål i 1933 ble bygningen etter ombygging i løpet av perioden 1933-1940 tatt i bruk som fengselssykehus.

Blant fengselsvesenets eiendommer ble det også ved Opstad (nå Åna fengsel) oppført sykehusbygning (1934), muligens påvirket av et komitearbeid (igangsatt 1927) om soningsforhold, og samtidens helse- og sunnhetsorientering.

Kilder:
St.meld. nr. 10 1949 side 238-.

Vern

Formål:	Formålet med vern av bygninger som opprinnelig ble oppført for Christiania Actiebryggeri, er å ivareta fengselshistorie om arbeidsdrift og helsetiltak.
Begrunnelse:	Samtidig ivaretas deler av bygningshistorien til bryggeriet. Da Christiania Actiebryggeri ble overtatt til fengselsformål ble bryggeriets direktørbolig omgjort til fengselets sykehus. Bygningen forteller både bryggeri- og fengselshistorie og er oppført på Oslo byantikvar sin "Gul liste".
Omfang:	Eksteriør.
Vernekategori:	Verneklasse 2, bevaring

Opprinnelig direktørbolig og administrasjon for bryggeriet, senere fengselssykehus og i dag fengselets avd. C, Stifinnern. Opphavsrett: Statsbygg.

Fasade mot sør. Opphavsrett: Statsbygg.

Bygnings- og eiendomsdata

Ansvarssted/etat:	STATSBYGG ØST
GAB nr:	081484139
Gnr/bnr:	230/104
Oppført:	1844 - 1851
Byggherre:	Justisdepartementet
Arkitekt:	Heinrich Ernst Schirmer
Opprinnelig funksjon:	Bolig/bosetning
Nåværende funksjon:	
Bygningsart:	Bolig
Regulering:	Regulert: Reguleringsformål: Tomt for offentlig bygning. S-2255, vedtatt 28.7.1977.
Vernestatus:	Administrativt fredet - registrert i Fortidsminneforeningens årbøker 1933 og 1934. Annet vern: Byantikvarens gule liste

Utsnitt situasjonskart med bygningen markert. Opphavsrett: Statsbygg.

Sammendrag bygningsbeskrivelse

Bolig i rød tegl, én etasje med innredet loft og kjeller.

Kompetansesenteret (opplæringscenter) var opprinnelig prestebolig, og ligger til venstre for hovedinngangen til avdeling A. Direktør- og presteboligen var like med 7 rom, hvorav 2 på kvisten, og kjøkken, samt kjeller og uthus.

Eksteriørmessig fremstår boligen som opprinnelig. Innvendig er planløsning i all hovedsak fra da huset var nytt. Flere av interiørene som forstue, storstue med flere, har fortsatt i behold opprinnelig brystpanel, fotlister, gerikter, dører og vinduer samt himlinger med stukkagesimser og takrosetter.

Mellom hver av boligene og tårnbygningen er en mur med portal som binder enkeltbygningene sammen gjennom enhetlig materialbruk, danner en sammenhengende avgrensning mot Botsarken/forplassen, og skaper et skjermet gårdsrom på innsiden.

Sammendrag bygningshistorie

Bygningen ble oppført som bolig for fengselspresten.

I 1912 ble det innredet pikekammer på loftet.

Bygningen er tatt i bruk som opplæringscenter for ansatte i fengselet.

Kilder:

St.meld. nr. 10 div årganger.

Vern

Formål: Formålet med fredning er å sikre bygningen som viktig del av det opprinnelige anlegget for botsfengselet.

Begrunnelse: Bygningen er en viktig del av helheten i fengselanlegget, der presten og direktørens bolig ligger på hver side av hovedinngangen, som en integrerte deler av helheten.

Omfang: Fredningen omfatter følgende:

Eksteriør og mur med portal.

Interiør: Planløsning og opprinnelige elementer og overflater.

Vernekategori: Verneklasse 1, fredning

Fasade mot vest og sør. Mur og portal t.h. Opphavsrett: Statsbygg.

Opprinnelig bolig for fengselspresten, med gårdsrom og uthus. Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 8389 Kompetansesenter/Prestebolig (BYGG J)

Kompleks 2571 OSLO FENGSEL

Parti fra hovedinngangen mot syd/vest. Opphavsrett: Statsbygg.

Fasade mot syd/øst. Politihuset i bakgrunnen. Opphavsrett: Statsbygg.

Detalj fra stue: Stukkgesims. Opphavsrett: Statsbygg.

Takrosett i stue.

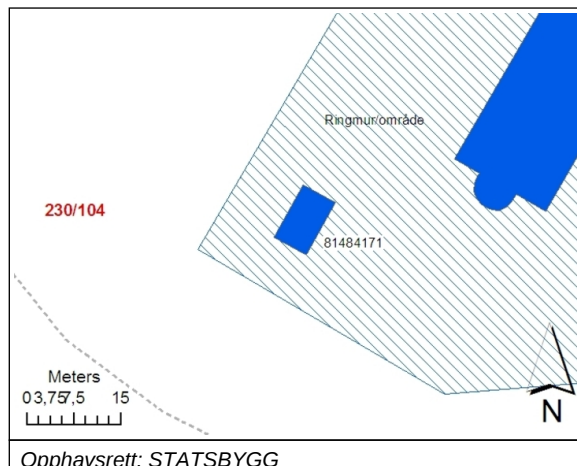
Originale vinduer i kjelleren, fengselsutsalget. Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 8385 Potetkjeller

Kompleks 2571 OSLO FENGSEL

Bygnings- og eiendomsdata

Ansvarssted/etat: STATSBYGG ØST
GAB nr: 81484171
Gnr/bnr: 230/104
Oppført: - 1877
Byggherre: Justisdepartementet
Arkitekt:
Opprinnelig funksjon:
Nåværende funksjon:
Bygningsart:
Regulering: Regulert: Reguleringsformål: Tomt for offentlig bygning. S-2255, vedtatt 28.7.1977.
Vernestatus:

Sammendrag bygningsbeskrivelse

Potetkjelleren er oppført i gråstein med overbygg i tegl og tre. Kjelleren er delt i to rom, ett til poteter og ett til grønnsaker. Grunnflaten er rundt 50 m².

Potetkjelleren er plassert nær enden av søndre cellefløy.

Sammendrag bygningshistorie

Potetkjelleren ble oppført i 1877 til lagring av poteter og grønnsaker. Brukes i dag som lagerrom.

Kilde:
St.prop. nr. 20 1884 Fortegnelse over Statens Eiendomme.
St.meld. nr. 10 div årganger.

Vern

Formål: Formålet med fredning er å sikre bygningen som eneste gjenværende driftsbygning fra den tidlige driften av botsfengselet.
Begrunnelse: Potetkjelleren ble oppført til Botsfengselet i 1877, og forteller om jordbruk og matauk ved institusjonen. Bygningen framstår med opprinnelig preg/brukspreg, som verdifull patina.
Omfang: Fredningen omfatter bygningens eksteriør.
Vernekategori: Verneklasse 1, fredning

Potetkjelleren. Opphavsrett: Statsbygg.

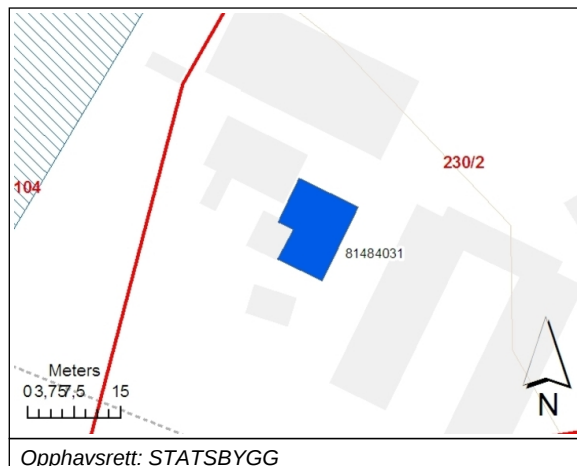
Potetkjelleren med ringmuren i bakgrunnen. Opphavsrett: Statsbygg

BYGNING 8397 Smie (bygg H)

Kompleks 2571 OSLO FENGSEL

Bygnings- og eiendomsdata

Ansvarssted/etat:	STATSBYGG ØST
GAB nr:	081484031
Gnr/bnr:	230/2
Oppført:	1870 - 1880
Byggherre:	Christiania Actiebryggeri
Arkitekt:	Ukjent
Opprinnelig funksjon:	
Nåværende funksjon:	
Bygningsart:	
Regulering:	Regulert: Reguleringsformål: Tomt for offentlig bygning. S-2255, vedtatt 28.7.1977.
Vernestatus:	Annet vern: Byantikvarens gule liste

Sammendrag bygningsbeskrivelse

Smie i en etasje oppført i rød tegl og tekket med bølgeblekk. Består av ett rom, og har interiør med originale/gamle overflater.

Opprinnelig størrelse var 104 m², men er i dag bygget ut til rundt 260 m² (kilde?). Antagelig omfatter arealet senere boder/garasjer i tre som står i direkte tilknytning til smiebygget av tegl.

Sammendrag bygningshistorie

Bygningen ble oppført som smie for bryggeriet og er fortsatt i bruk som smie for fengselet.

Aktiebryggeriet ble etablert og oppført i 1870-årene. Et foto datert 1890 viser smiebygningen (<http://www.oslobilder.no/OMU/OB.FS1040a>).

Statens eiendomsdatabase Propman oppgir byggeår 1930, men det er feil. Propman oppgir 1880 som byggeår for øvrige opprinnelige bryggeribygninger, og det kan stemme godt også for smia.

Kilder:
St.meld. nr. 10 1949 s 238, 1958 s 132.

Vern

Formål: Formålet med fredning av bygninger som opprinnelig ble oppført for Christiania Actiebryggeri, er å ivareta fengselshistorie om arbeidsdrift og helsetiltak.

Begrunnelse: Samtidig ivaretas deler av bygningshistorien til bryggeriet.
Da Christiania Actiebryggeri ble tatt i bruk til fengselsformål ble bryggeriets smie sammen med snekkerverkstedet (opprinnelig stallen) en del av fengselets arbeidsdrift.

Omfang: Smia har hatt kontinuerlig funksjon, og framstår nokså opprinnelig.
Fredningen omfatter eksteriør og smierommets interiør med originale/gamle overflater.

Vernekategori: Verneklasse 1, fredning

Smie sett fra nordøst. Opphavsrett: Statsbygg.

Inngangen til smia, i sørlige enden av bygningen, er gjennom porten til venstre i bildet. Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 8397 Smie (bygg H)

Kompleks 2571 OSLO FENGSEL

Interiør fra smie. Opphavsrett: Statsbygg.

Grua. Opphavsrett: Statsbygg.

Fra interiøret i smie med utgangsdør mot sør. Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 8382 Stallen bak presteboligen (bygg I)

Kompleks 2571 OSLO FENGSEL

Bygnings- og eiendomsdata

Ansvarssted/etat:	STATSBYGG ØST
GAB nr:	81484163
Gnr/bnr:	230/2
Oppført:	1844 - 1851
Byggherre:	Justisdepartementet
Arkitekt:	Heinrich Ernst Schirmer
Opprinnelig funksjon:	
Nåværende funksjon:	
Bygningsart:	
Regulering:	Regulert: Reguleringsformål: Tomt for offentlig bygning. S-2255, vedtatt 28.7.1977.
Vernestatus:	Administrativt fredet - registrert i Fortidsminneforeningens årbøker 1933 og 1934. Annet vern: Byantikvarens gule liste

Utsnitt situasjonakart med bygningen markert. Opphavsrett: Statsbygg.

Sammendrag bygningsbeskrivelse

Uthus-/stallbygning på rundt 250 m² i en og en halv etasje, i rød tegl. Det ligger en helt tilsvarende bygning (byggnr 8388) på andre siden av tunnelen (den lukkede gangforbindelsen mellom tårnbygningen og selve fengselet).

I bygningen er det på ukjent tidspunkt lagt inn et bad som i dag vises ved at en eldre original varmtvannbereder og dusj fortsatt står i rommet. Hvem dette badet skulle betjene er heller ikke kjent.

Sammendrag bygningshistorie

Oppført som uthus til presteboligen. Har muligens inneholdt stall, i tillegg til andre uthusfunksjoner. Bygningen har også rommet bad, men uvisst for hvem. Bygningen står i dag (2009) tom.

I Fortegnelse over Statens Eiendomme fra 1862 omtales uthusbygninger i tilknytning til boligene for direktøren og presten. Det er derfor rimelig sikkert at uthusbygningene (byggnr 8382 og 8388) ble oppført samtidig med boligene og som del av det opprinnelige fengselsanlegget forøvrig i 1844-1851.

Kilder:
Fortegnelse over Statens Eiendomme, 1862.
St.meld. nr. 10 div årganger.

Vern

Formål:	Formålet er å bevare stallen tilhørende presteboligen som en del av helheten i det opprinnelige fengselsanlegget.
Begrunnelse:	Stallen ligger i tilknytning til presteboligen. Den er eksteriørmessig godt bevart. Boliger for direktør og prest er lagt umiddelbart inntil fengselet, og bidrar til å skape symmetrisk monumentalitet i anlegget også utenfor murene. Boligene for ledelsen markerte deres status. Uthus var nødvendig for husholdning og transport. Bolig og uthus dokumenterer store endringer i institusjonsdrift og samfunnsforhold, og er viktige deler av fengselsanlegget.
Omfang:	Fredningen omfatter eksteriør.
Vernekategori:	Verneklasse 1, fredning

Stallen bak presteboligen. Opphavsrett: Statsbygg.

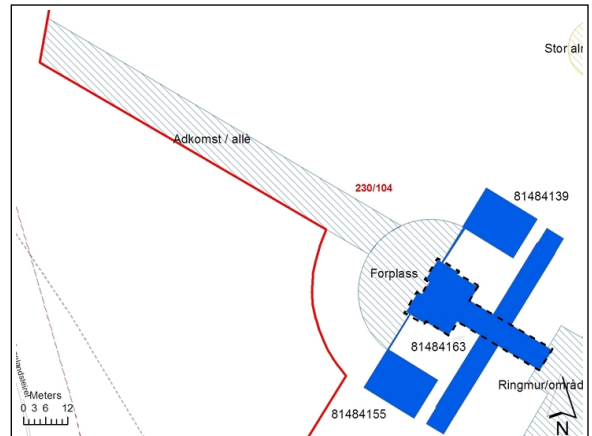
Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 8390 Tårnbygget (bygg F)

Kompleks 2571 OSLO FENGSEL

Bygnings- og eiendomsdata

Ansvarssted/etat:	STATSBYGG ØST
GAB nr:	81484163
Gnr/bnr:	230/104
Oppført:	1844 - 1851
Byggherre:	Justisdepartementet
Arkitekt:	Heinrich Ernst Schirmer
Opprinnelig funksjon:	
Nåværende funksjon:	
Bygningsart:	
Regulering:	Regulert: Reguleringsformål: Tomt for offentlig bygning. S-2255, vedtatt 28.7.1977.
Vernestatus:	Administrativt fredet - registrert i Fortidsminneforeningens årbøker 1933 og 1934. Annet vern: Byantikvarens gule liste

Utsnitt situasjonskart med tilstøtende fredet utomhusareal.
Opphavsrett: Statsbygg.

Sammendrag bygningsbeskrivelse

Tårnbygningen ble opprinnelig kalt portbygningen. Fra tårnbygningens hovedport fører en tunnel, dvs en forbindelsesgang til/fra selve fengselet. Bygningen er i rød tegl og har tre etasjer, samt to tårn med tårnrom som utgjør en fjerde etasje. Tårnene har lave pyramidetak og innredet loft. Etasjene i den mot hovedadkomsten har vinduene i hver etasje ulik utforming. En original smijernslykt henger over inngangen til fengselet.

Bygningen ligger mellom direktør- og presteboligene, og også tårnbygningen var bolig for ansatte, bla. forvalter, vaktmester, portner. I 1862 oppgis 20 værelser, i 1884 17 værelser og i 1932 er kapasiteten blitt 13 rom og 4 kjøkken. Dette gjenspeiler trolig økte krav til bokomfort, for det er ikke foretatt ombygginger i romstrukturen.

Bygningen var i bruk som bolig frem til 1995 da det ble oppdaget hussopp.

Flere av rommenes interiører er strippet ned til tegelsteinsveggene på grunn av hussoppsantering. En rekke bygningdetaljer som trappeløp, dører, gerikter, listverk og takrosetter, samt himlinger og trukne gesimser er imidlertid fortsatt bevart. Det samme er den opprinnelige planløsningen.

Sammendrag bygningshistorie

Bygningen ble oppført som en del av Botsfengslet og stod ferdig i 1851. Den har hele tiden fungert som bolig for ansatte ved fengselet. Under rehabilitering av fengselet 1995 - 2000 ble det oppdaget angrep av hussopp og omfattende sanering ble igangsatt. Bygningen står i dag tom.

Kilder:
Fortegnelse over Statens Eiendomme, 1862.
St.meld. nr. 10 div årganger.

Vern

Formål:	Formålet med fredning er å sikre bygningen som viktig del av det opprinnelige anlegget for botsfengselet.
Begrunnelse:	Tårnbygningen er en sentral del av det opprinnelige fengselsanlegget, både i den arkitektoniske komposisjonen, og som hovedportal for ferdsel til og fra fengselet. Det er bevart flere verdifulle interiørelementer.
Omfang:	Fredningen omfatter følgende: Eksteriør. Til tårnbygningen hører også tunnelen som leder innenfor fengselsmuren. Interiør: Planløsning og opprinnelige elementer og overflater. Utomhus: Forplass og adkomstvei med allé, som vist med skravur på kart.
Vernekategori:	Verneklasse 1, fredning

BYGNING 8390 Tårnbygget (bygg F)

Kompleks 2571 OSLO FENGSEL

Tårnbygget er Botsfengselets hovedinngang. Opphavsrett: Statsbygg.

Tårnbygget sett fra direktørboligen/barnehagen. Opphavsrett: Statsbygg.

Tårnbygget og sett fra klokketårnet. Opphavsrett: Statsbygg.

Vindu i 1. etg. Opphavsrett: Statsbygg.

Alléen går over i forlassen som gir rom til og perspektiv på fengselsanlegget. Opphavsrett: Statsbygg.

Dør i 1. etasje. Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 8390 Tårnbygget (bygg F)

Kompleks 2571 OSLO FENGSEL

Tunnel fra portal i tårnbygget og inn til fengselsbygningen. Opphavsrett: Statsbygg.

Trapp. Opphavsrett: Statsbygg.

Vindu i 2. etg. mot forplassen. Opphavsrett: Statsbygg.

Vinduer som vender mot hovedadkomsten i ett av bygningens to tårnrom (4. etg.). Opphavsrett: Statsbygg.

Overlys i tunnel. Opphavsrett: Statsbygg.

Takrosett i ett av tårnbygningens rom. Opphavsrett: Statsbygg.